

Калюжная Т. Г., старший научный сотрудник отдела андрагогики, Институт педагогического образования и образования взрослых НАПН Украины (Украина, Киев), tt-dd-kk@ukr.net

Профессионально–педагогическая подготовка будущего учителя: аксиологический подход

Представлена характеристика аксиологического подхода как методологического концепта профессионально–педагогической подготовки будущих учителей. Определяются виды доминантных ценностей, влияющих на формирование готовности будущих учителей к организации познавательной деятельности учащихся. Рассмотрено значение аксиологического подхода в формировании системы ценностных ориентаций личности будущего учителя, которые определяют уровень готовности специалиста к реализации жизненных и профессиональных планов.

Ключевые слова: аксиологический подход, ценности, профессиональная подготовка, будущий учитель.

* * *

УДК 37.013.73:115.4

Абакумова О. О.,
здобувач кафедри філософії, Національний
технічний університет України «Київський
політехнічний інститут» (Україна, Київ),
e.o.abakumova@gmail.com

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА У ТРАНСФОРМАЦІЯХ СОЦІАЛЬНОГО ХРОНОТОПУ

Розглянуто філософську рефлексію феномена дистанційної освіти у контексті трансформації соціального хронотопу. Метою статті є визначення особливостей організації простору і часу дистанційної освіти у якісних трансформаціях соціального хронотопу, спричинених прогресом інформаційно–комунікаційних технологій. Акцентовується увага на такій властивості сучасних технологій як спричинення ними «стиснення» соціального простору і часу, формування хронотопу особливого роду – комунікативно–мережевого. Обґрунтовується теза, що освіта взагалі, і дистанційна зокрема, дозволяє багатство часу і простору перетворити на багатство саморозвитку потреб і здібностей людини, які є дійсною формою суспільного багатства. Зроблено висновок, що нові комунікативні спромоги уможливають перехід від фізичного до соціального та історичного часу і простору, а надалі – до вільного часу, часу для творчості.

Ключові слова: дистанційна освіта, час, простір, соціальний хронотон, особливий хронотон, хронотон дистанційної освіти, творчість.

Питання зв'язку часу і простору, – хронотопу, – людського буття, культури є практично невичерпною філософською проблемою, адже простір і час виступають об'єктивними і загальними формами буття, котре у своєму русі неможливе поза просторовим і часовим оформленням. Рух як єдність виникнення і зникнення, як перехід і перетворення усього в усе, відбувається у певний спосіб, зумовлюючи просторову й часову дискретність форм буття у всьому їхньому розмаїтті.

У класичній науці склалося чимало підходів до аналізу взаємозалежності простору і часу. Тут варто назвати теорії Ньютона, Лагранжа, М. І. Лобачевського, Г. Мінковського, А. Ейнштейна. На початку ХХ ст. поняття хронотопу починають застосовувати в якості просторово–часової характеристики буття соціальної матерії – культури (В. І. Вернадський, О. О. Ухтомський, М. М. Бахтін, А. Я. Гуревич та ін.).

Сьогодні відбуваються фундаментальні зрушення в уявленнях про простір і час, викликані інформатизацією суспільних процесів і спричинені динамічним прогресом у галузі інформаційно–комунікаційних засобів та технологій, а також концептуальні зміни просторово–часових залежностей і зв'язків соціального порядку. Переосмисленню простору і часу на основі нових соціальних параметрів присвячено роботи М. Кастельса,

Ф. Уебстера, О. В. Назарчука, О. Ф. Русакової, С. П. Фатіхова, М. Д. Култаєвої та інших. Не зважаючи на значний доробок попередників, вважаємо, що питання єдності простору–часу у дослідженнях соціально–філософських проблем освіти у сучасному суспільстві залишаються все ще недостатньо з'ясованими. Дослідницький інтерес автора у трансформаціях соціального хронотопу викликає феномен дистанційної освіти.

Метою статті є визначення особливостей організації простору і часу дистанційної освіти у якісних трансформаціях соціального хронотопу, спричинених прогресом сучасних інформаційно–комунікаційних технологій.

Хронотон (chronos – час і topos – місце, часопростір) як поняття ввів у науковий обіг у 1925 р. відомий російський науковець О. О. Ухтомський, який визначив його як «закономірний зв'язок просторових і часових координат» [7]. Поширення у гуманітаристиці це поняття набуло після досліджень філософа і літературознавця М. М. Бахтіна, за яким воно виражає суттєвий взаємозв'язок часових і просторових відносин, представлених у різних формах культури, зокрема, у літературних і художніх творах [2]. Традиційно поняттям «соціальний хронотон» виражається єдність протилежності об'єктивного і суб'єктивного в русі. Рух людського буття, культури здійснюється як наслідування й збагачення прийдешніми поколіннями надбань попередніх поколінь. Таке спадкоємство здійснюється у поступі суспільства духовно–практичним шляхом у розвитку соціально–перетворювальної діяльності та поставання творчості, зокрема через освіту.

У сучасному мережевому суспільстві простір і час трансформуються під впливом інформаційно–технологічних змін. Ряд дослідників акцентовують увагу на такій властивості інформаційно–комунікаційних технологій як спричинення ними «стиснення» соціального простору і часу. Як зазначають О. Ф. Русакова, С. П. Фатіхов, сучасне зростання мобільності соціальних суб'єктів, що відбувається завдяки розвитку високошвидкісних засобів комунікації, стискає простір і час, формуючи тим самим хронотон особливого роду – комунікативно–мережевий [5].

В сучасному мережевому контексті соціальних процесів традиційне уявлення про простір як про абстрактну відстань, тобто через призму здатності предмета подолати її за певний відрізок часу, не може бути спрямовуючим орієнтиром, оскільки у сучасному контексті соціальних процесів відносно маленький локальний відрізок шляху може долатися за набагато більший часовий інтервал, ніж величезні глобальні відстані. У соціальному світі простір визначається через швидкість комунікацій. Як зазначає О. В. Назарчук, відстань є функцією конкретного медіума, що її долає [3]. Одне і те саме просторове віддалення може означати різні відстані і не бути еквівалентним жодному з них. Трансформація уявлень про простір пов'язана також із втратою його цілісності, його розірваністю і його ж здатністю до воз'єднання. Також у сучасному суспільстві час вже не може сприйматися як константа, оскільки на перший план висувається його відносність, багатоспрямованість, він стає розірваним, як і простір, – подійним. Джерелом відмінностей у часі є можливість прискорення та уповільнення, тобто темпоритм соціальних змін. Поняття щільності, інтенсивності, наповненості життя, темпу соціальних процесів виявляється

вирішальним при визначенні способу життєдіяльності, конкурентоспроможності, продуктивності праці тощо.

Сучасні інформаційні та комунікаційні технології, які рішучим чином змінили (а які ще перспективи!) два ключових параметри сучасного соціального життєустрою «простір» і «час», на нашу думку, все більшою мірою, – і майже в бездоганній формі, – знаходять своє відображення у феномені дистанційної освіти.

Будь-яка діяльність вимірюється часом. Час – то не лише міра життя людини, але й простір здійснення цього життя. Весь розвиток суспільного багатства ґрунтується на створенні вільного часу. Реальне суспільне багатство становить користування додатковим робочим часом, а такий час, котрим можливо вільно розпорядитись за межами часу, що витрачається на безпосереднє виробництво, – це вільний час для кожного індивіда і усього суспільства. Вивільнення позаробочого часу можна розглядати як виробництво такого основного капіталу, яким є сама людина. Дійсним багатством суспільства є розвинена у своїх потребах і здатностях індивідуальність, або творчі сили кожної особистості. А дійсною мірою такого багатства є вільний надлишковий час. Вільний час, пропорційний додатковому, є розкішшю, а необхідний час є формою суспільної бідності. Зміна форм багатства йде почасти від необхідного робочого часу до додаткового, і від нього до вільного, але в історичному вимірі усі ці часи корельовані з нерівністю, зuboжінням.

Вільним є час, якого не вимагає підтримка безпосередньо існування, але потребує вільний розвиток і творчість – дійсно людяне життя. Від рівня розвитку продуктивних сил залежить те, яка частина суспільного багатства застосовується на діяльність, що не є безпосередньо продуктивною. Сучасний їхній рівень дозволяє вивільняти час усіх членів суспільства для їх власного розвитку усіма засобами освіти, науки і культури. Збільшення вільного часу є зростанням часу для повного розвитку індивіда, який сам стає не лише найбільшою продуктивною, але й творчою силою, що у свою чергу впливає на підвищення продуктивності суспільного виробництва. Отже основним капіталом при цьому стає сама людина. Вільний час – як дозвілля, так і час для освітньої, наукової, культурної діяльності, – перетворює того, хто ним володіє, на іншого суб'єкта, який творчо починає діяти у будь-якій справі, у безпосередньому виробництві у тому числі.

Вільний час, що створюється у суспільстві, має історичний характер, його величина є різною і залежить від продуктивності на різних ступенях розвитку продуктивності, якою визначається співвідношення необхідного і додаткового часу. У кожен історичну епоху поза робочим часом, потрібним для задоволення необхідних потреб, залишався не лише вільний час для створення додаткового продукту (за умов виконання додаткової праці), але й надлишковий час для іншої діяльності поза підтримкою і збереженням існування. У наш час рівень розвитку матеріального виробництва дає змогу кожній людині мати надлишковий час для самовдосконалення і самоздійснення, для творчої діяльності, простір для якої уможливилось і реалізується завдяки спроможам дистанційної освіти. Водночас індивідуальна і суспільна потреба в освіті та освіченості також розвивається разом із суспільними продуктивними силами і соціальними запитами, які вимагають не лише кваліфікованих

фахівців, що здатні діяти у динамічних, швидкоплинних, нестабільних соціальних умовах та непередбачуваних обставинах, але й розвинутих особистостей, багатих у своїх прагненнях, потребах і спромогах.

Витрати і якість вільного часу нерідко деформуються у сучасному соціальному просторі. Вільний час може бути просто відпочинком, дозвіллям, аматорською працею, дружніми зустрічами, розвагами, хобі, непрофесійною творчою діяльністю, освітою і самовдосконаленням тощо. Навіть неробством, безцілним ледаруванням, бо час є пластичним. Зміст, спрямованість, форми нашого вільного часу багато в чому залежать від нас самих, рівня нашої культури. Адже людина є твором і творцем культури, її життя розгортається у соціальному та історичному просторі та часі, «насичених результатами діяльності (творчості) минулих епох розвитку цивілізації, змістовністю актуально здійснюваного соціокультурного процесу та базованих на цьому ідеальних проєкціях віртуальних форм культури» [4, с. 206]. Звертає на себе увагу та особливість, що дійсно вільний час та вільний простір розвитку людини є вільним від нетворчого, нелюдського в її бутті головним чином. Те, що вільний час зовсім не тотожний позаробочому часу або часу дозвілля, часу споживання, тобто, в кінцевому рахунку – просто неробочому часу, – принципово важливе положення для розуміння суті справи. Справа ж полягає у наданні вищого соціального статусу безумовно індивідуально-особистісному, творчо-вільному часу. «Вона потребує, аби був наданий максимум такого часу всім тим, хто вже готовий ним розпорядитись не применшуючи його до марнотного використання часу, так званого дозвілля. До цього нас зобов'язує заповіт К. Маркса цінувати вільний час у кінцевому рахунку як найбільш істинне багатство будь-якого іншого соціального багатства та могутності. Потрібно добре пам'ятати його слова про те, що весь людський розвиток полягає виключно в отриманні можливостей із вільного часу як найчудовішого, нічим незамінного дару» [1, с. 373].

Розпорядитись вільним часом можна по-різному: його можна марнувати, знічевлювати, «вбивати», «проводити» (вочевидь – в останню путь), скоротати, згаяти, упустити чи прогавити; зредувати до часу дозвілля, споживацтва, шопінгу тощо. Існують і постійно примножуються численні індустрії, що спустошують і випорожнюють вільний час, слугують його знищенню, утилізації. Витрачений даремно час становить марні витрати людського життя. Пусте проведення вільного часу є викраданням життя у самого себе, самоспоживацтвом. Але можна час трансформувати послідовно у соціальний, історичний і творчий час. І освіта, найближчим чином дистанційна, спроможна забезпечувати таке перетворення, якщо людина повноцінно і діяльно освоює свій вільний час.

Важлива (а на наше переконання, найважливіша, субстанційна та екзистанційна) сутнісна особливість саме дистанційної освіти полягає у своєрідному «подоланні»: «стисненні», «економії», переводі у нову якість простору та часу (соціального хронотопу), принципово неможливих ще кілька десятиліть тому назад, – простору та часу, іманентно притаманних, властивих та характерних для традиційної очної освіти (жорстка імперативність в частині відвідування занять у певному, – там і тоді, – цілком та жорстко фіксованому

місці у призначений час). Через дистанційну освіту вільний час має змогу перетворитися на простір розвитку здібностей і потреб, діяльних здатностей особистості, її творчих спромог. Вільний час – це активний простір, що передбачає, але не прирікає на вільну людську дію, без якої ніщо не перетворюється на дійсний розвиток.

Сучасні технології дозволяють викладачам і студентам взаємодіяти на відстані, забезпечуючи інтерактивну комунікацію між ними у будь-який час з будь-якої точки планети, тобто ставити під контроль, опанувати, організувати просторово-часовий континуум освіти, для позначення якого, на нашу думку, є доречним поняття «освітній хронотоп».

Проведене нами дослідження змушує констатувати той факт, що наукові розвідки у цій галузі (Т. І. Бугайова, В. Д. Гатальский, Н. В. Касярум, М. В. Кісіль, О. А. Леонова, А. Л. Салаева, Н. Б. Усата та ін.) переважно розглядають простір окремо від часу, тобто не вивчається їхній іманентний зв'язок, який саме й виражається поняттям «освітній хронотоп». У педагогічній науці узвичаїлось поняття «освітнє середовище», з яким все частіше вживається як синонімічне поняття «освітній простір», під яким прийнято розуміти комплекс умов, впливів, відносин, можливостей становлення особистості за культурно заданим зразком (див. А. Л. Салаева [6]). Результати нашого дослідження показують, що цими поняттями також позначаються: результат інтеграції існуючих елементів системи освіти; один з рівнів соціального простору (поряд з економічним, політичним, культурним простором); явище інтеграції освітніх систем різних країн; результат конструктивної освітньої діяльності. Поряд із зазначеними поняттями використовують аналогічні: «культурно-освітній простір», «медіа-освітній простір», «віртуальний освітній простір», «інформаційно-освітній простір».

Переважно дослідники розрізняють освітній простір за територіальним принципом: світовий освітній простір; європейський єдиний освітній простір; національний освітній простір; регіональний освітній простір; освітній простір навчального закладу; освітній простір особистості. Розрізняють також культурно-освітній простір окремих освітніх установ (вузів, шкіл, установ додаткової освіти тощо). Себто, освітній простір трактується також як певна частина соціального простору, у межах якої здійснюється нормована освітня діяльність. Таким чином, авторами виділяється два виміри освітнього простору (об'єктивний та суб'єктивний). Вимір об'єктивний – це реально існуючі елементи сформованого освітнього простору, місцевого, загальнодержавного чи глобального, що представлені соціальними умовами, інформаційним та законодавчим забезпеченням, окремими освітніми системами з їх програмами та подіями; вимір суб'єктивний – визначається з точки зору основного освітнього суб'єкта. Деякі автори вважають простір середовищем формування особистісних якостей, здібностей, інтересів, які ведуть до соціальної і культурної самореалізації, до саморозвитку і самовиховання. Тобто має місце тавтологія, коли простір визначається через середовище, а середовище – через простір.

У найпоширенішому розумінні поняття «освітній простір» виражає характер освітніх процесів у цілому, тобто не стільки розміщення сукупності окремих елементів, факторів, умов, скільки різні зв'язки і взаємодії

суб'єктів освіти. Проте, це поняття є статичним за своїм характером, бо йдеться про систему, сукупність, комплекс певних елементів та їх зв'язків поза процесом та способом взаємодії, без руху і розвитку. Лише деколи авторами ззовні додається положення про те, що освітній простір має часові характеристики суспільного розвитку у модусах: минулого (колективний досвід, створена система знань, умінь та навичок, що втілена у матеріально-суспільні елементи, зразки та традиції діяльності та ін.), теперішнього (колективна праця як активне використання досвіду та процес творчості нових форм, зразків, результатів діяльності) та майбутнього (суспільно необхідні реальні можливості, плани, проекти, ідеали усіма можливими засобами їхнього досягнення та здійснення). Але при цьому розуміння часу ніяк не пов'язуються із інтенсивністю руху, освітньої взаємодії, педагогічної діяльності, що залежить від способу їх здійснення. Тому вважаємо, що коректніше все-таки вживати понятійний блок «освітній хронотоп» з огляду на зроблений вище висновок про нерозривність і діалектичну єдність часово-просторового континууму.

На нашу думку, понятійний блок «освітній хронотоп» є більш емким та відповідним до дійсності, бо виражає спосіб дії (форму, цілі і засоби освітньої діяльності у процесі її здійснення) разом із інтенсивністю взаємодії її суб'єктів. У такому розумінні, понятійний блок «хронотоп дистанційної освіти» визначає, на нашу думку, спосіб взаємодії дистантних учасників процесу освітньої діяльності, зумовлений застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують подолання просторового та часового континуума. Такий хронотоп є водночас і процесом, і результатом взаємодії суб'єктів освіти, співіснування і спілкування котрих забезпечується комунікаційними зв'язками тих, хто навчає, з тими, хто навчається, і освітніми засобами їх опосередкування. До останніх віднесемо: педагогічні, дидактичні і методичні технології, специфічні для взаємодії учасників дистанційного навчального процесу; інформаційні ресурси – бази даних і знань, бібліотеки, електронні навчальні матеріали і т.п.; сучасні програмні засоби – програмні оболонки, засоби електронної комунікації.

Принциповим та суттєвим є те, що у дистанційному освітньому хронотопі учню надається практична можливість навчатися, обираючи час, місце й темп навчання з урахуванням власних спромог, потреб, здібностей, психофізіологічних особливостей тощо, т. б. утворювати свій особистісний часопростір для навчання, самоосвіти, самодійснення через знання. Тим самим нові комунікативні спромози уможливають перехід від фізичного до соціального та історичного часу і простору, а надалі – до вільного часу, часу для творчості. У цьому сенсі тривалість людського життя подовжується у рази.

Для нашого дослідження принциповим є те, що хронотоп дистанційної освіти утворюється взаємодією суб'єктів між собою, при цьому інформаційно-комунікаційні технології спрямовуються на формування діалогових форм подачі і сприйняття навчального матеріалу. Себто, сам процес об'єктивно набирає характеру педагогічного співробітництва, освітньої взаємодії, а не однонаправлених дидактичних впливів з жорсткою фіксацією об'єктів та суб'єктів педагогічного процесу. А інформаційно-освітнє середовище є лише посередником дистанційної освітньої взаємодії, утворюючи хронотоп,

характеристиками якого є: подолання дистанціювання суб'єктів освітнього процесу; можливість темпоральної оптимізації освітнього процесу з урахуванням інтересів кожного його учасника; максимальна індивідуалізація навчальних дій з урахуванням рівня інформаційно-технічного забезпечення суб'єктів освітнього процесу.

Разом із тим, інформаційно-освітнє середовище є одним із чинників створення дистанційного освітнього хронотопу, який має бути адекватним і відповідним до суб'єктів освітньої діяльності. У цьому плані дистанційна освіта об'єднує в освітній простір кілька різнорідних середовищ існування учнів, які інтегруються в освіту, серед яких навчальне, професійне, соціальне. Навчальне середовище утворюється в ході учинної діяльності в її різних видах, формах навчальних занять, із застосуванням різних засобів і технологій навчання. Професійне середовище утворюється з тих завдань, дискусій, проблем, які існують в професійній сфері учня і підтримуються в ході освітнього процесу. Соціальне середовище утворюється з сукупності зв'язків, ділових і неділових взаємодій на різних рівнях. Це середовище проявляється в активному спілкуванні учнів і викладачів, в ході якого відбувається обмін знаннями, досвідом, проблемами, переживаннями. Отже, навчання організовується в усіх середовищах інтегровано. Тож, дистанційний освітній процес не обмежується рамками вузько організованого простору і запланованого часу, а включає в себе кілька просторів діяльності, що можуть перетинатися у часі.

Варто підкреслити, що інформаційно-комунікаційні технології виконують насамперед педагогічну функцію, виступаючи в якості носія нового знання, підтримуючого діалог з учнем, інтерактивність, мультимедійність тощо не лише у дистанційній освіті, а й у традиційній освіті загалом. Сучасні мережеві телекомунікації дозволяють учасникам вступати у «живий» (інтерактивний) діалог (письмовий або усний), а також уможливають активний обмін повідомленнями між користувачем і інформаційною системою в режимі реального часу через посередництво різноманітних ресурсів Інтернету, зокрема сервісів Web 2.0, відео-сервісів, Інтернет-телефонії, соціальних мереж тощо. Діалог/полілог реалізується у формах чату, форуму, телеконференції, вебінару тощо. Застосування графіки, анімації, фото, відео, звуку, тексту в інтерактивному, мультимедійному режимі спілкування забезпечують діалоговий обмін, що в освітньому функціонуванні дозволяє досягти нової якості навчання, причому ця можливість потенційно закладена в сутності самих інформаційних технологій.

Мультимедійність інформаційно-комунікаційних технологій створює ефект «занурення», діяльної участі, як, наприклад, комп'ютерне моделювання дозволяє вивчати об'єкт або явище в різних умовах, з різних точок і під різними кутами зору. І до того ж – в перманентному режимі, а не: «від сесії до сесії», «від атестації до атестації», «від тестування до тестування» тощо, дозволяючи задіяти всі органи чуття людини для осягнення нового, формує барвистий, об'ємний образ досліджуваного об'єкта, створює асоціативні зв'язки, що сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу. Тим самим нові технології активізують отримані раніше знання, розвивають логічне мислення, дозволяють посилити творчу складову навчальної праці.

Підсумовуючи, зазначимо, що «стискання», «ущільнення» соціального хронотопу, яке радикально змінює морфологію суспільних зв'язків, уможливило перетворення вільного часу на самовдосконалення і самоздійснення особистості – простір творчої діяльності, – що реалізується завдяки спроможностям дистанційної освіти, якщо людина повноцінно і діяльно освоює свій вільний час. Саме у такому розумінні хронотоп дистанційної освіти дорівнює творчості, дорівнює основному багатству, тобто індивідуальному розвитку.

Список використаних джерел

1. Батищев Г. С. Дialeктика творчества [Текст] / Г. С. Батищев. – Рук. деп. в ИНИОН СССР. – №18609 от I. II. 84 г. – М., 1984. – 373 с.
2. Бахтин М. М. Эпос и роман [Текст] / М. М. Бахтин. – СПб.: Азбука, 2000. – 304 с.
3. Назарчук А. Социальное время и социальное пространство в концепции сетевого общества [Текст] / А. Назарчук // Вопросы философии. – 2012. – №9. – С.56–66.
4. Новиков Б. В. Творчість як спосіб здійснення гуманізму. Монографія. [Текст] / Б. В. Новиков. – К.: Видавельц ПАРАПАН, 2005 – 332 с.
5. Русакова О. Ф. Концептуальные модели хронотопу в гуманитарных и политических исследованиях [Текст] / О. Ф. Русакова, С. П. Фатихов // Вестник ЮУрГУ, 2011. – №30 (247). – С.122–127. – Серия «Социально-гуманитарные науки», выпуск 17.
6. Салаева А. Л. Культурно-образовательное пространство города как педагогический феномен [Текст] / Алла Леонидовна Салаева // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2014. – Т.6. – №6. Часть 2. – С.350–353.
7. Ухтомский А. А. О хронотопе // А. А. Ухтомский. Доминанта. Статьи разных лет. 1887–1939 [Текст] / А. А. Ухтомский. – СПб.: Питер, 2002. – С.67–71.

References

1. Batishchev G. S. Dialektika tvorchestva [Tekst] / G. S. Batishchev. – Ruk. dep. v INION SSSR. – №18609 ot I. II. 84 g. – M., 1984. – 373 s.
2. Bakhtin M. M. Epos i roman [Tekst] / M. M. Bakhtin. – SPb.: Azbuka, 2000. – 304 s.
3. Nazarchuk A. Sotsial'noye vremya i sotsial'noye prostranstvo v kontseptsii setevogo obshchestva [Tekst] / A. Nazarchuk // Voprosy filosofii. – 2012. – №9. – S.56–66.
4. Novikov B. V. Tvorchist' yak sposob zdiysnennya gumanizmu. Monografiya. [Tekst] / B. V. Novikov. – K.: Vidavets' PARAPAN, 2005 – 332 s.
5. Rusakova O. F. Kontseptual'nyye modeli khronotopa v gumanitarnykh i politicheskikh issledovaniyakh [Tekst] / O. F. Rusakova, S. P. Fatikhov // Vestnik YUUGU, 2011. – №30 (247). – S.122–127. – Seriya «Sotsial'no-gumanitarnyye nauki», vypusk 17.
6. Salayeva A. L. Kul'turno-obrazovatel'noye prostranstvo goroda kak pedagogicheskii fenomen [Tekst] / Alla Leonidovna Salayeva // Istoricheskaya i sotsial'no-obrazovatel'naya mysl'. – 2014. – T.6. – №6. Chast' 2. – S.350–353.
7. Ukhtomskiy A. A. O khronotopie // A. A. Ukhtomskiy. Dominanta. Stat'i raznykh let. 1887–1939 [Tekst] / A. A. Ukhtomskiy. – SPb.: Piter, 2002. – S.67–71.

Abakumova O. O., applicant of Department of Philosophy, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (Ukraine, Kyiv), e.o.abakumova@gmail.com

Distance education in the transformation of social chronotope

The article is devoted to philosophical reflection phenomenon of distance education in the context of transformation of social chronotope. The goal of the article is to determine the features of space and time of distance education in quality transformations of social chronotope, caused by information and communication technologies progress. Attention is focused on such feature of modern technology, as causing them «compression» of social space and time, forming a special kind of chronotope – communicative and network. Substantiated the thesis that education in general, and a distance education, in particular, allowing turning the richness of time and space in the wealth of needs and abilities self-development, which is a true form of social wealth. It is concluded, that the new communicative ability enable the transition from physical to social and historical time and space, and further – to free time, time for creativity.

Keywords: distance education, time, space, social chronotope, educational chronotope, chronotope of distance education, creativity.

Абакумова Е. О., соискатель кафедры философии, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (Украина, Киев), e.o.abakumova@gmail.com

Дистанционное образование в трансформациях социального хронотопа

Рассмотрено философскую рефлексию феномена дистанционного образования в контексте трансформаций социального хронотопа. Целью статьи является определение особенностей организации пространства и времени дистанционного образования в качественных трансформациях социального хронотопа, вызванных прогрессом информационно-коммуникационных технологий. Акцентируется внимание на таком свойстве современных технологий как вызванное ими «сжатие» социального пространства и времени, формирование хронотопа особого рода – коммуникативно-сетевое. Обосновывается тезис, что образование вообще, и дистанционное в частности, позволяет богатство времени и пространства превратить в богатство саморазвития потребностей и способностей человека, которые являются действительной формой общественного богатства. Сделан вывод, что новые коммуникативные возможности делают возможным переход от физического к социальному и историческому времени и пространству, а в дальнейшем – к свободному времени, времени для творчества.

Ключевые слова: дистанционное образование, время, пространство, социальный хронотоп, образовательный хронотоп, хронотоп дистанционного образования, творчество.

* * *

УДК 378.14

Цзоу Ченчжан,
аспірант кафедри соціальної філософії та філософії
освіти, Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
gaokuyiv@gmail.com

ВІРТУАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЯК СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Здійснюється оцінка віртуального університету як теоретичного концепту та практики реалізації модернізаційних кроків в галузі вищої освіти в контексті викликів, які формулює перед освітою сучасне інформаційне суспільство. Автор демонструє перспективи використання віртуальних технологій в освіті, а також здійснює експлікацію потенційних небезпек, що можуть виникати в контексті ревізії ідеї університету на початку третього тисячоліття, наголошуючи на потенціалі футурологічних досліджень в галузі філософії освіти, які здатні надати теоретичної обґрунтованості подальшій реалізації ідеї віртуального університету.

Ключові слова: віртуальний університет, інформаційне суспільство, глобалізація, вища освіта, дистанційна освіта, змішана освіта, модернізація вищої освіти, ідея університету.

На початку третього тисячоліття інтенсивний характер носять спроби теоретично обґрунтувати ефективну модель розвитку вищої освіти, здатної забезпечити університетам відповідність складним соціокультурним запитам суспільства глобальної доби. Процеси глобалізації історично співпали із бурхливим розвитком інформаційних технологій, що дозволило у соціогуманітарних науках говорити про цивілізаційний перехід від індустріального суспільства до постіндустріальної (інформаційної, знанневої) фази свого розвитку.

Актуальності пропонованому нами дослідженню додає діагностована П. Друкером кризова ситуація в бутті сучасних університетів, яка виводить на передній фронт досліджень спроби обґрунтувати нову університетську модель: «Сучасна система освіти задіює завелику кількість викладачів. Ми повинні зробити так, щоб їх стало якомога менше. Зараз освіта знаходиться на рівні сільського господарства 1750 року, коли двадцять селян забезпечували продуктами одного місцевого мешканця. Ми повинні підвищити ефективність праці вчителя, багатократно посилити його вплив та значно збільшити продуктивність» [1, с. 284].

Дійсно, освіта не може втрати свій ефективний статус задля подальшого прогресу людства, особливо в епоху розриву (термін П. Друкера), коли суспільство дуже швидко змінюється. З одного боку, університет є консервативним соціокультурним феноменом із майже тисячолітньою традицією, а інновації у його бутті, здебільшого, сприймаються скоріше в якості загроз, аніж перспектив. З іншого боку, важко не помітити наявність кризових явищ в галузі вищої освіти, спричинених його невідповідністю запитам сучасного споживача освітніх послуг. Сучасні університети задля подолання цієї кризи мають знайти модель примирення традиції та інновацій задля продовження свого існування в якості соціокультурного феномену. В цьому плані, плідним вважаємо наступне твердження П. Друкера: організація, незалежно від цілей, повинна вміти позбавлятися від вчорашніх задач та скеровувати вивільнену енергію та ресурси на нові, більш продуктивні задачі: якщо організація збирається максимально використовувати свої можливості, вона повинна відмовлятися від непродуктивних та позбавлятися від застарілих напрямків діяльності [1, с. 169].

В зазначених умовах, в центрі уваги українських та закордонних філософів освіти перебуває ідея розбудови вищої освіти на засадах відкритості та застосування сучасних досягнень комп'ютерної індустрії: більшість авторів вважає, що закономірним виходом із цієї ситуації може бути ревізія ідеї університету, яка надала б вищим навчальним закладам характеру відповідності сучасним цивілізаційним запитам, серед яких одну із ключових ролей відіграє тенденція глобалізації, що орієнтує освітню галузь в бік комерціалізації, менеджризму, «демаркації кордонів» для освітніх провайдерів [3, с. 215].

Однією із евристичних концепцій розбудови вищої освіти відповідно до сучасних соціальних запитів є ідея поширення університетів, діяльність яких укорінена у використанні комп'ютерних технологій та реалізованих із її допомогою технологій дистанційної освіти – віртуальних університетів. Останні кілька десятиріч віртуальні університети стають реальністю та символом інноваційності у галузі вищої освіти, проте, не можна сказати, що в теоретичному плані подоланими є фундаментальні протиріччя та конфліктогенні явища між ними й традиційною моделлю вищої освіти.

Сучасний дискурс філософії освіти, як ми вже зазначали, активно полемізує довкола перспектив поширення ідеї поширення віртуальних університетів. На тлі зазначеного, вжитку набувають низка термінів, за допомогою яких здійснюється концептуалізація університетів зазначеного гатунку: активно застосовуються терміни «віртуальний університет», «віртуальний кампус», «відкритий університет», «цифровий університет», «дистанційний університет» тощо. Хотілося би зазначити, що термінологічні відмінності між цими близькими поняттями, які претендують на визначення нової інституційної форми університетів, залишаються поза межами даної статті та мають бути дослідженні окремо. В межах пропонованого дослідження ми, здебільшого, отожднюємо ці поняття.

Щодо термінологічної бази досліджуваної нами проблеми також хотілося би навести наступну тезу: «Термін «віртуальний кампус», зазвичай, означає інституцію, що пропонує послуги електронного навчання